

nyelvelésM

„Ilyen az ember. Egyedüli példány.”

„Az emberek jókora részének olyan dolgokkal telik az élete, melyeket nem örökítenek meg a krónikák. Ez azonban nem jelent, nem szabad, hogy jelentsen értelemről és értékről való megfosztást. Ellenkezőleg: a hétköznapi élet telítődik értékekkel. Az ember élete pedig nem világrengető esemény, ám mégis belengi valamilyen groteszk misztikum, döbbenet, amit a közös emberi nyomorúság felidézése vált ki.”¹

„Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló, csak szív, a mi szívünkhöz közel álló.”

Miért láttam fontosnak, mint az Alapítvány tevőjének egy rövid megszólalás erejéig bejelentkezni, mert úgy érzem, hogy minden felkavarodott, még ha azt [még] nem is veszi észre mindenki. Már nem szellő fúj, de még nem orkán erejű a szél. Ha bár a szél erőssége a színpad világában ma nagyon erős, pedig nincs annál jobb szellőcske, mint amikor a függöny felmegy, és a nézőtérre betüremkedik a színpad hűvös szellője és az azt kísérő, semmihez nem hasonlítható illat. Ez az, ami hiányzik nekünk nézőknek és talán nem különben Önöknek előadó művészeknek, színészeknek, zenészeknek .....

Folyamatosan részt veszek egy világméretű kutató munkában, ahol a kutatók és a kutatást megrendelők, abból a gondolatból indultak ki, hogy „minden szélsőséges döntés az által bosszulja meg magát, hogy olyan veszélynek teszi ki az egyént, mely kizárólag a kiválasztott élettechnika fogyatékoságával jár”. [Freud, S.: Das Unbehagen in der Kultur, II. London, 1948.] Gondolom, nem kell boncolgatni e szavak gondolatiságát és a mögöttes veszélyre való figyelmeztetés lényegét. Ez nagyon fontos kérdés, az életünk minden pillanatára kihathat, egy rossz döntés és a jövőnket tehetjük tönkre. Hogy ne így legyen ehhez, természetesen **tudás** kell. Erről Milton így ír (On Education, 1644) „A tudás célja kijavítani az összülők² okozta romlást...”, vagyis ha már a felelőtlenségünk, már, mint az emberiség felelőtlensége okozta e bűnt, hogy képesek voltunk előidézni és szerintem jelenleg fenntartani a világjárványt, akkor legyen hozzá tudásunk is azt leküzdeni.

E gondolat mentén arra vagyunk kíváncsiak, hogy a világjárvány kapcsán milyen matematikai modelleket állíthatunk fel, hogy valamilyen jövő kép, *jövő elképzelés morzsákat találjunk* és azok alapján szigorú követelményeket fogalmazzunk meg, ki - ki a saját szakterületén, de semmiképpen nem politológiai vagy szociológiai válaszokkal.

A kutatási munkánkhoz tisztán igyekeztünk a matematikai lehetőségeket figyelembe venni és alkalmazni annak érdekében, hogy „*lehetőleg ne legyenek emberi, emocionális motívumok, melynek révén cselekszünk, amelyeknek semmiféle közük nincs a megismeréshez; és ezek konzekvenciáját a gondolat és a reflexió inkább gyöngíti.*” [D. Riesman: Individualism Reconsidered, New York]

Vezessen bennünket az a belátás, hogy az orvos tudomány alapvetően nem fekete és fehér. A járvány általa okozott gazdasági zavar sem egy eddig ismert közgazdaságtan szerint

---

¹ Deczki Sarolta: Natura morte, Holmi, XXII. évfolyam, 1. szám, p:54; Köszönet neki, hogy tíz év távlatából ilyen maradandóan látta és látatta a helyzetet és megérezte az örök jövő aspektusát, ezért van több idézet is tőle.

² Ádám és Éva

fogja helyre állítani gazdaságot, ettől kezdve semmi sem lesz a gazdaságban sem, fekete vagy fehér.

Míg mi ezen dolgozunk, Önöktől, töletek pedig, kedves előadóművészek azt kérem, hogy legyetek támasza a tudománynak, az emberiségnek, keressetek szép verseket és fűjjátok a lanyha szelet, hogy orcánkat legyintse (Madách). És ezzel mérhetetlen nagy bánatunkat kicsit bepácoljátok, ami által könnyebb elviselni a kedveltjeink, szeretteink, szerelmeink – s'agapo - elvesztését, ami csak úgy napi adatként szereplő, ≥ 100 fő.

Natura Morte, idéztem Deczki Sarolta tíz évvel ezelőtt megjelent írásából,³ melyben Parti Nagy Lajos versét elemzi, mely vers, nem hagy nyugodni. A mai napok sodralékában egyre nagyobb aktualitását érzem. Olyan ez a vers ma nekem, mint annak, aki egy dallamtól nem tud elszakadni, csak dúdolgatja, dúdolgatja. Vagy, ahogy Deczki Sarolta bevezeti esszéjét: „*Ha megpróbálunk a mondható felől a mondhatatlan felé tájékozódni, eligazodni a nyelven, a nyelvben, mert olykor mégis muszáj, akkor nem biztos, hogy kikeveredünk zezzugos utcácskáiból és tereiből*”.

EMLÉKMŰ

Mint háncspapucs, hogy mégse köre lépne,
oly elhagyott, oly megmozdíthatatlan,
égnek mered már szúrós, póre lépte
a bőrkemény, kórtermi alkonyatban.
Két rüsz, egy orr, egy ágyék műemléke.
Test, ágy, kanül, a gyűrött ágyhuzat van
hűlő helyén, az exit pár kelléke,
a léten túlról áramló huzatban
meglebbenő, a körmök fésűjébe
a kurta sóhajtáskor bennszakadt haj,
mintha még ott is, most is nőni kéne,
hol gyűrűt vet és elsimul a Léthe,
hol fut tovább, s ő elvegyülni abban
már siklik át az úrön, mint a szappan.

Fontos kiemelni, hogy a vers műemlékként kezeli a kórházi díszletet, kitüntetett helyzetbe hozva ezzel mind magát a környezetet, mind pedig az ismeretlen halottat. A műemlék – az emlékművel ellentétben – készen talált, nem utólagosan, az emlékezés céljából létrehozott tárgy. Ez a gondolat tökéletesen megfelel a kórházról alkotott mai gondolatainknak, mely szerint hálával gondolunk erre az egészségügyi intézményre, annak teljes szakszerűségével és ember feletti küzdelmével egyszerre. Még akkor is ha moribundusok lepik el kortermeiket. Ezért állít a költő is emlékművet.

Másrészt, „az orvos, mint hatalommal” [mi hatalmaztuk fel] „rendelkező döntőbíró tekintete előtt kicsivé és meztelenné válik, mint beteg, és nem csupán a saját kóros testi folyamatainknak vagyunk kiszolgáltatva, hanem a *rendszernek* is. A rendszer pedig olajozottan működő gépezet, vagy ha nem is éppen olajozottan működő, de gépezet. A beteg, ha bekerül a fogaskerekek közé, akkor

---

³ Maga a folyóirat, amiben megjelent az írás, a *Holmi* is már hetedik éve, hogy nem jelenik meg, így mint egy kiváló irodalmi, kulturális és kritikai folyóiratot, *öt* is megilleti az *emlékmű*.

lehetett bárki, most már akárki. Tekintetek és eljárások, terápiák és vizsgálatok tárgya. S amikor a beteg meghal, akkor azt az orvosi jelentés az *exit* szóval konstatálja.”

nyelvelésM. „Azt, hogy múlnak az évek, nem csak a világon, magamon is tapasztalom. És nem csak az ízületeimen: a szokásaimon. Például egyre szívesebben és egyre nagyobbakat hallgatok. Nem rég [azt olvastam és ezért azt] hittem, cinkos, aki néma. Most mintha visszájára fordulna ez a mondás.”⁴

Egyszer megkérdeztem Habsburg Ottót, hogyhogya mi mindig itt vagyunk Magyarországon, hiszen ő Németországban lakott, igaz inkább volt egy europeer, én meg hol Ausztria, hol Anglia, ezek voltak a lakhelyeim, de a válaszában volt a lényeg: mert magyarul imádkozunk. Vagyis belátom az anyanyelvem a hazám. Így viszont, egészen biztosan hallgatni is csak az anyanyelvemen tudok.

A nyelvünk miközben feltár, el is takar, homályban hagy, s erre a homályra is utal valahogyan. S a bonyodalmakat fokozandó, a jelek működésük közben egymásra is mutogatnak, s nem csak több réteg, de több értelemegység is létrejöhet egymással párhuzamosan. Ám nehogya véresen komolyan vegyük, és izzadságosan megfejteni igyekezzünk ezt a játékot, mert akkor pórul járunk. Aki nagyon akarja, annak úgyse megy. Aki viszont együtt játszik a nyelvvel, az egyszer csak elkezd megilletődötten pislogni, merthogya valami olyasmibe botlott, amire csak annyit lehet mondani első körben, hogya *aha!*

Természetesen *nyelvelésM* bevezető sorai is ide tartoznak, Kosztolányi Dezső verse:

HALOTTI BESZÉD

Látjátok feleim, egyszerre meghalt
és itt hagyott minket magunkra. Megcsalt.
Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló,
csak szív, a mi szívünkhöz közel álló.
De nincs már.
Akár a föld.
Jaj, összedőlt
a kincstár.

Okuljatok mindannyian e példán.
Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él
s mint fán se nő egyforma-két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.
Nézzétek e főt, ez összeomló,
kedves szemet. Nézzétek, itt e kéz,
mely a kimondhatatlan ködbe vész
kővé meredve,
mint egy ereklye
s rá ékírással van karcolva ritka,
egyetlen életének ősi titka.

---

⁴ Ferdinandy György: Cserepes a szám

Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.
Ahogy szerette ezt vagy azt az ételt
s szólt ajka, melyet mostan lepecsételt
a csönd s ahogy zengett fülünkbe hangja,
mint vízbe süllyedt templomok harangja
a mélybe lenn s ahogy azt mondta nemrég:
"Édes fiacskám, egy kis sajtot ennék",
vagy bort ivott és boldogan meredt a
kezében égő, olcsó cigaretta
füstjére és futott, telefonált
és szőtte álmát, mint színes fonált:
a homlokán feltündökölt a jegy,
hogymilliók közt az egyetlenegy.

Keresheted őt, nem leled, hiába,
se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
a múltba sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
hogymeg csodát újjól megteremtse.

Édes barátaim, olyan ez épen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt,
mi meg mesélni kezdtünk róla: "Hol volt...",
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt
s mi ezt meséljük róla sírva: "Nem volt..."

Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon, egyszer.

Mind az, ami a két versben történik, hangsúlyozottan köztes jellegű. „A helyszín, az idő, a test és a lélek metamorfózisa – értsük ezt akár szakrális, akár medikalizált kontextusban. Mind – mind nyomok, melyek nem rendelkeznek teljes jelenléttel, csupán utalnak valamire és egymásra is. Nem horgonyozhatók le semmiféle végső magyarázatnál, hanem tanácstalanul toporogják körül azt, ami voltaképpen történik, de mint ahogyan ezt sem térben, sem időben nem tudjuk megragadni, éppígy hiányzik a megfelelő szó is rá.”

S hogy mitől jön létre az a nagyon törekeny tapasztalat, tudás, azt meg a jó ég tudja.

DDr, EngD. **HITTIG Gusztáv**

nyugalmozott egyetemi tanár, fizika tudomány történész, a Versünnep Alapítvány alapítója